

Έργο του Δημήτρη Παπαϊωάννου: «Sketch of Suka», μολύβι σε χαρτί, 2020.

Οι εικόνες του τεύχους προέρχονται από την ομαδική έκθεση «Gay Love in Pictures» που πραγματοποιήθηκε στον χώρο ΤΟ ΟΧΤΩ (Πολυτεχνείου 8, Αθήνα). Επιμέλεια και οργάνωση Κώστας Τζημούλης και Βασίλης Νούλας.

Από τη Φρειδερίκη στη φρίκη

Της
ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΚΟ-
ΠΟΥΛΟΥ

Συζήτηση περί «βανδαλισμών» σε μνημεία της Ακρόπολης δεν είναι η πρώτη που εγείρεται. Οι καταστροφικές παρεμβάσεις με ευθύνη του ελληνικού κράτους -από την ίδρυσή του- είναι πολλές και φορτισμένες με πολλαπλά νοήματα. Με μια ματιά στη διαχρονία, δημιουργείται η εντύπωση ότι οι κατά καιρούς ομάδες εξουσίας αναμετρώνται με τον «ιερό βράχο», ισοπεδώνοντας ό,τι θύμιζε μη ελληνική (κλασική) αρχαιότητα ή καμαρώνοντας το είδωλό τους στο αποκαθαρμένο τοπίο του. Κάπως έτσι τα είδωλα διαδέχονται το ένα το άλλο, πυροδοτώντας κάποτε αντιρρήσεις, με μόνη διαφορά ότι στο Μεσοπόλεμο οι ιδεολογικά στοχευμένες παρεμβάσεις αποκτούν μια επιπλέον διάσταση, τη χρησιμοθηρική.

Η χρήση των καλλιτεχνικών φωτογραφιών της γνωστής Nelly's σηματοδοτεί, νομίζω, μια τομή. Θέλοντας να αναδείξει τη ζωντανή ακόμα ελληνική παράδοση, ειδικότερα τη φυλετική συνέχεια από την αρχαιότητα, απαθανάτισε την κίνηση των χορευτριών Μόνα Πάββα και Νικόλσκα στον Παρθενώνα (1928, 1929). Παρά τις συζητήσεις περί «βεβίλωσης», οι φωτογραφίες, ως εμβληματικές αναπαραστάσεις της μεσοπολεμικής ελληνικότητας (κατάλευκα μάρμαρα, αρχαϊκή μορφιά), ανασύρθηκαν για να εκτεθούν στο ελληνικό περίπτερο Τουρισμού

στη Διεθνή Έκθεση του Παρισιού το 1937.

Η ζύμωση της ιδέας της σύζευξης Αρχαιολογίας-Τουρισμού ξεκίνησε, νομίζω, στο πλαίσιο των Βαλκανικών Διασκέψεων (Αθήνα 1930 κ.ε.) και ειδικότερα του Βαλκανικού Τουριστικού Συνεδρίου (Κωνσταντινούπολη Μάιος 1931), καθώς έκτοτε παρατηρείται σχετική αρθρογραφία, όπως π.χ. του Εφόρου Αρχαιοτήτων Κρήτης Σπ. Μαρινάτου, ο οποίος έχει ήδη αντιμετωπίσει το διττό αυτό ζήτημα. Έτσι, δεν είναι παράδοξο που ο δικτάτορας Ι. Μεταξάς συνέδεσε και θεσμικά τους δύο οικονομικο-πολιτιστικούς τομείς, τόσο μέσω του νεο-ιδρυμένου υφυπουργείου Τύπου και Τουρισμού όσο και της ανάθεσης στον Σπ. Μαρινάτο καθήκοντα Διευθυντή του Τμήματος Αρχαιολογίας στο Υπουργείο παιδείας, το 1937. Το θέμα αυτό της Πολιτικής Ιστορίας της Αρχαιολογίας αποκτά πολλαπλό ενδιαφέρον - το μόνο βέβαιο είναι ότι ο Μεταξάς στόχευσε με μεγαλύτερη επιτυχία στην αύξηση εσόδων από τον τουρισμό παρά στη συνεργασία και τη διαμόρφωση μιας πολιτισμικής, κατ'επίφαση πλουραλιστικής, ιδεολογίας περί «εθνικής ιδιορρυθμίας» των λαών της Βαλκανικής. Πάντως η χρησιμοθηρική / εμπορευματική προβολή του Παρθενώνα και άλλων μνημείων φαίνεται πως έκτοτε παγιώνεται -με μανδύα αρχαιολατρίας και εξευγενισμού.

Πρόσφατα, με αφορμή την ομόφωνη γνώμη των διορισμένων μελών του ΚΑΣ για την επίδειξη του οίκου γυναικείας μόδας Κριστιάν Ντιόρ στην Ακρόπολη, ήρθε στην επικαιρότητα η πρώτη χρήση των μνημείων της Ακρόπολης ως ντεκόρ για φωτογράφιση μοντέλων του ίδιου οίκου το 1951. Προφανώς η επινόηση της «70ής επετείου»! ή τα ατράνταχτα επιχειρήματα για διεθνή προβολή της χώρας, του ανασταλτικού έργου κ.ά., που ειπώθηκαν με καθυστέρηση και κυνισμό ως απάντηση στις διαμαρτυρίες ελλήνων και ξένων ειδικών για τους βανδαλισμούς, στοχεύουν στη νομιμοποίηση της εν λόγω εκδήλωσης και βέβαια είναι παρελκυστικά, δεδομένης τόσο της χρησιμοθηρικής κυβερνητικής πολιτικής για τον πολιτισμό όσο και της υποβάθμισης του οικονομικού οφέλους του ελληνικού δημοσίου και του συμβολικού κεφαλαίου που προσκτάται ο Οίκος.

Από την άλλη μεριά, η πληροφόρηση γύρω από την επίδειξη των μοντέλων του 1951, πέραν της παρουσίας της βασίλισσας Φρειδερίκης, δεν σχολιάστηκε ειδικότερα, από όσο γνωρίζω. Κάποιες μάλιστα ασχολίαστες φωτογραφίες ολιγόριθμων μαντενών «προ του Παρθενώνος» ή στις Καρυάτιδες, δι-

Η Αγγελική Κωνσταντακοπούλου είναι ιστορικός

Αναγνώσεις

Ιστορία σκληρή

Έργο του Κωστή Φωκά:
«Untitled #106_2021»,
φωτογραφική
εκτύπωση, 2021.

Του
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΠΟΥΡΑ

ΠΕΤΕΡ ΧΑΝΤΚΕ, *Ανέμελη δυστυχία. Μια αφήγηση*, μετάφραση: Σπύρος Μοσκόβου, βιβλιοπωλείον της Εστίας, σελ. 88

Σκληρή αλλά και νοσταλγική ματιά προς τα πίσω, αναχαράζοντας τα όρια μιας παιδικής ηλικίας, που όσο κι αν δεν μας πληγώνει πια πόρρω απέχει από τον «παράδεισο». Παρ’ όλα αυτά υπερισχύει η καθημερινή χαρμολύπη, η συνήθεια της μοναξιάς μέσα στον κόλαφο της συνύπαρξης πολλών στο ίδιο κελί ζωολογικού κήπου, για να θυμηθούμε τον Alby. Συνήθως οι δεινοί αφηγητές επανέρχονται στο τέλος της ώριμης ηλικίας τους στην Τέχνη προκειμένου να αναμασήσουν και να αναδομήσουν με αυτοψυχαναλυτικό ή μη τρόπο βιώματα και αναμνήσεις που λειτουργούν ως ακατέργαστο πρωτογενές υλικό, ως πολύτιμη ή περιττή πρώτη ύλη, ως απορρίμματα της κατοπινότερης επιτυχημένης ζωής, που μπορούν όμως κι αυτά να χρησιμοποιηθούν σε κάτι λογοτεχνικό.

Η εγγενής δραματικότητα του όλου χειρέργματος είναι εξ αρχής προφανής και χαρίζει στο λογοτέχνημα πολλά επίπεδα και πάμπολλες δυνατότητες αυτοσαρκασμού και ειρωνείας. Όπως ποιεί εδώ ο νομπελίστας πλέον Πέτερ Χάντκε, που δραματοποιεί ακόμα και την αφηγηματική αμχανία του, εκθέτοντας τον εαυτό του με τόσες αυτοαναφορικές μαστιγώσεις που δεν μένει κάτι για τον κακόβουλο επαρκή αναγνώστη να του προσάψει. Αμήχανο πόνημα, θα μπορούσα να το χαρακτηρίσω, αν δεν είχα διαβάσει και μελετήσει τα αντίστοιχα του Καμί («Ο πρώτος άνθρωπος») και του Αραμπάλ («Γράμμα αγάπης»). Πώς να μιλήσεις για πράγματα που σε πονάνε; Για ενοχές και συμπεριφορές που έμπηξαν βαθιά το μαχαίρι στην πληγή μας; Για στάσεις ζωής που προκάλεσαν ανεπούλωτες απώλειες. Και ποια μεγαλύτερη αστοχία από την προδομένη αγάπη; Όχι εκείνη που εκδιλώθηκε και αποσύρθηκε, αλλά για την άλλη, που έμεινε πάντα κρυφή πίσω από το έρκος των οδόντων, πίσω από πεισματικές - ή επιφυλακτικές, έστω - εκφράσεις και χειρονομίες αυτολύπησης. Και πώς να απαιτήσεις από τα ταλαίπωρα φυλακισμένα ζωάκια να φέρονται σαν άγγελοι στην Εδέμ; Πώς να βιώσεις το «ωκεάνιο συναίσθημα» των ποιητών όταν βουλιάζεις σε μια στιγνή και αποτρόπαιη πραγματικότητα; Εδώ ακριβώς έγκειται η δεξιοτεχνία των μεγάλων τεχνιτών του Λόγου: να μεταβολίζουν διαρκώς το μικρό σε γλυκό και να δικαιολογούν τα ανείπωτα χαρίζοντας σε κάθε τι το συμπληρωματικό του και αναγνωρίζοντας την αξία όλων των βιωμάτων, θετικό και αρνητικό. Η Γη έχει δύο πόλους. Το ίδιο και το ανθρώπινο σώμα: συναισθηματικό, υλικό και νοητικό. Δεν γίνεται να υπάρξει στον υλικό κόσμο των φαινομένων κάτι χωρίς το αντίθετό του. Οι μεγάλοι πνευματικοί άνθρωποι, οι σπουδαίοι μελετητές της ανθρωπίνης φύσης το γνωρίζουν αυτό και όσο κι αν στέκονται με τη μεριά του Καλού, αναγνωρίζουν πως δεν ζωγραφίζεται το Φως χωρίς τη Σκιά του.

Μάθημα ζωής και μάθημα γραφής αυτό το πόνημα, γιατί κρατάει τις σωστές αποστάσεις από την εύκολη παγίδα του συναισθηματομού και της άκριτης νοσταλγίας της ανάμνησης, που ωραιοποιεί τα πάντα, ακόμα κι εκείνα που ήταν απαράδεκτα.

Γραμμένος το 1972 αυτός ο δραματικός μονόλογος, χωρίς καμιά ανάγκη επεξεργασίας. Τα πρόσωπα είναι τέσσερα: ο αφηγητής, ο συγγραφέας, το είδωλο μιας πονεμένης μητέρας που αυτοκτόνησε και η μυστηριώδης, δυσεξχνιάστη, απρόσιτη μάνα του συγγραφέα. Ο έμπειρος δραματογράφος συμπλέκει τις αλήθειες και τις συσίες τους, κάποτε επιτρέπει στον εαυτό του την πολυτέλεια να μουντζουρώνει, να ακυρώνει, να παρατρεί τα χρώματα να διαπδούν το ένα μέσα στο άλλο δημιουργώντας σαν παζλ μια υδατογραφία κάποιας ακαθόριστης παιδικής ηλικίας, τόσο συνθησιμένης για τους φτωχούς ανθρώπους εκείνης της εποχής που δεν αντέχει τον μελοδραματικό χαρακτηρισμό «τραυματική».

Η σκληρότητα είναι αυτό που κόμισε στην λογοτεχνική γραφή του δεύτερου μισού του εικοστού αιώνα ο Πέτερ Χάντκε. Από το «Βρίζοντας το κοινό» (1966) και μετά δεν απέφυγε στο ελάχιστο να βυθίζει το νυστέρι του στις ανοικτές ή δάθην επιουλωμένες πληγές του Συλλογικού Ασυνείδητου και να βγάξει όλα τα θραύσματα χειροβομβίδων, τις σκουριασμένες σφαίρες, τα αγκίστρια από δολώματα που καταπίναμε αμάσπτα.

Είναι τολμηρός, όταν μπαίνει μέσα στον θρυμματισμένο κόσμο των πρώων του και «εξηγεί» κοινωνιολογικά το μεθόσι των αφιονισμένων μαζών με τον ναζισμό και τον κάθε είδους φασισμό. Η μταιωμένη μητέρα θυμάται την νεανική της ηλικία και τον πρώτο της έρωτα, έναν «συνάδελφο» εθνικοσοσιαλιστή, με την ίδια νοσταλγία που θυμόμαστε εμείς οι παλαιότεροι ανάλογες ιστορικές στιγμές: τα δοξαμένα νιάτα μας στον αντικουντικό αγώνα των φοιτητών στο Πολυτεχνείο, στον Μάη του 1968, στις αντιφασιστικές μας πορείες, συμπλέοντας με τα «παιδιά των λουλουδιών» και λοιπά. Διαβάζουμε στη σελίδα 25: «Για πρώτη φορά επίσης κι ένα αίσθημα οικογένειας... Κι έτσι η πρώτη αγάπη: με έναν Γερμανό σύντροφο στο κόμμα, που ήταν κανονικά υπάλληλος ταμειοτηρίου και τώρα ως λογιστής στο στρατεύμα ήταν κάτι το ελαφρώς ιδιαίτερο - κι ύστερα από λίγο την άφησε έγκυο. Ήταν παντρεμένος κι αυτή τον αγαπούσε, πολύ, την έκανε ό,τι ήθελε. Τον παρουσίασε στους γονείς της, πήγαινε μαζί του εκδρομές στα περικόρα, μέσα στη μοναξιά του φαντάρου αυτή του έκανε συντροφιά». Ποιος θα τολμούσε να γράψει κάτι τέτοιο για τους γονείς του χωρίς να υποστεί τις όποιες συνέπειες; Όμως ο Πέτερ Χάντκε είναι φιλαλήθης και συνεπής με τον εαυτό του, δεν παραχαράζει την Ιστορία κι αυτό τον ανυψώνει στη συνείδηση του επαρκούς αναγνώστη, γιατί δεν ωραιοποίησε την βαριόμοιρη μανούλα του ζωγραφίζοντας την με φανταχτερά χρώματα που δεν της ταίριαζαν. Αντιθέτως, ψιλαφεί με επιστημονικά ακρίβεια τις ατομικές και συλλογικές επιπτώσεις του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου στις ψυχές των αδυνάμων, που ενίοτε ήταν και συνένοχοι του αφανισμού και της εξόντωσης αθώων συνανθρώπων τους. Θέλει θάρρος να

πεις την αλήθεια. Ειδικά όταν πρόκειται για τη μάνα σου.

Διαβάζεται με κοιμένη ανάσα, ακόμα και στις ομολογημένες στιγμές της αφηγηματικής δυσχέρειας. Υπόδειγμα δραματικής αυτοψυχαναλυτικής γραφής. Ο Πέτερ Χάντκε αξιοποιεί όλες τις τεχνικές που επιτρέπουν να πούμε την δική μας ιστορία χωρίς - εν τέλει - να έχει «τίποτα το προσωπικό», όπως ήταν τα έσχατα λόγια του Αύγουστου Στρίντμπεργκ στο νεκροκρέβατό του. Αξιωματημένοτο επίτευγμα, εγχείρημα τολμηρό, από τα λίγα.

Ο Κωνσταντίνος Μπούρας είναι επισκέπτης καθηγητής Θεατρικής Κριτικής στο ΕΚΠΑ

Ποιήματα που τώρα γράφονται

Λαέρτιος Βαγενάς

Από μικρός να ξεφύγω ήθελα
Όσο πιο μακριά μπορούσα από τον φόβο του θανάτου.

Σε νεαρή ηλικία μια ορμή δημιουργική
Εξ ολοκλήρου με κατέλαβε.
Άρχισα να καταπίνομαι με κάθε είδους κατασκευές.

Πατέντες κι εφευρέσεις εκατοντάδες έφτιαξα.
Ειδικευοσή μου οι ποντικοπαγίδες.
Από όσες κατασκεύασα αγαπώ πρωτίστως τις.
Την ποντικοπαγίδα-αυταπάτη.
Εργάστηκα πολύ για αυτήν, κουράστηκα.

Η βασική της λειτουργία έχει ως εξής:
Ένας ευαίσθητος ανικνευτής κίνησης ενεργοποιείται
Ακόμα κι από επιδέξια ποντίκια.
Την ώρα που μυρίζουνε το δόλωμα
Μπροστά τους είναι ένας καθρέφτης -
Χωρίς να το καταλάβουν παγιδεύονται.

Με το βάρος του σώματος η πόρτα κλείνει.
Το θύμα χάνεται στο δαιδαλώδες τούνελ
Που οδηγεί μοιραία μέσα από συστοιχίες χώρων και διαδρόμων
Στον θάλαμο πνιγμού.

Τώρα που γέρασα το ξέρω
Κι εγώ σαν ποντικός στη φάκα πάσπικα.

Στη φάκα της υπάρξεως.

Στράτος Κοσσιώρης